

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiqarib boshlagan

www.uzas.uz

2018-yil 2-noyabr №45 (4495)

Ўзувчилар уюшмаси йўлланмаси билан

Одамларнинг хайратланишида жон бор: вилоят маркази — Навоий шаҳридаги турар жойларнинг бошқа шаҳарларга ўхшамаган, иттифоқо, Европа типидagi замонавий дизайн талаблари даражасидалиги, кўп қаватли бинолар, кенг ва чарогон кўчаларнинг ободлиги, коммуникация тизимларининг бенифсон ишлаб туриши, ҳатто пойтахт шаҳарларга монанд яшаш учун қўлай барча шарт-шароитларнинг муҳайёлиги кишида шундай таассурот уйғотади, албатта.

Энг муҳими, бугунги кунда аҳолининг ўз турмушидан мамнунлиги, ғурур ва ифтихорга тўла қалб билан эзгу ишларга шайлигида тоғни урса талқон қиладиган қудрат мужассам. Дарвоқе, бу ҳудуд қадимдан олтин, уран, мрамор, гранит ва бошқа маъданларга бойлиги билан ҳам ном қозongan. Шу боис, ўтмишда Мурун-товнинг бебаҳо бойликлари маъданчиларни ўзига ром этиб, бағрига чорлаб турган бўлса, ажаб эмас.

Мамлакатимиз ўз мустақиллигига эга бўлиб, ер ости ва усти бойликлари тасарруфига олган, имконият янада кенгайди. Биргина мисол: Ўзбекистон саноатининг фахри "Навоий кон-металлургия комбинати" давлат корхонаси ва мамлакатимизнинг ривожланган саноат шаҳарларидан бири бўлган Навоий шаҳри ўтган қисқа давр мобайнида ўзига хос тарзда шаклланди ва ривожланди. Жорий йилнинг 18 октябры кунли Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси "Навоий шаҳри ва "Навоий кон-металлургия комбинати"

HARAKATLAR STRATEGIYASI
2017-2021

давлат корхонаси ташкил топганлигининг 60 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида" қарор қабул қилди. Унда "Навоий кон-металлургия комбинати" давлат корхонаси ишлаб чиқариши модернизация қилиш, замонавий техника ва технологиялар билан жиҳозлашда, энг муҳими, кўп миллатли ва аҳил жамоанинг фидокорона меҳнати ҳамда профессионал фаолияти натижасида мураккаб синовлари мардондор энгбўйиб, нафақат мамлакатимиз иқтисодийтида, балки дунё миқёсида ҳам ўзининг муносиб ўрнига эга эканлиги алоҳида таъкидланган. Айни пайтда, Навоий шаҳри аҳолиси ва "Навоий кон-металлургия комбинати" давлат корхонаси жамоаси мамлакатимиз иқтисодий-иқтисодий ҳаётидаги янги юксалиш босқичини белгилаб берган Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Харакатлар стратегиясида белгиланган вазифалар

ижросини таъминлаш мақсадида 60 йиллик байрам тантаналарига қизгин ҳозирлик кўрмоқда.

Эндиликда мажмуа тизими таркибида олтин бўлган маъданни қазиб олиш бўйича Зарафшондаги Марказий кон бошқармаси, Учқудук шаҳридаги Шимолий кон бошқармасининг уран, олтин, мрамор, гранит, қурилиш материалларини қайта ишлаш комплекслари, Нуробод шаҳридаги урани ер остида танлаб эритмага ўтказиш ва мраморни очик, таркибида олтин бўлган маъданни қазиб олиш бўйича конлар; полихлорид ва полиэтилен қувурларни тайёрлашда Жанубий кон бошқармаси, Зафаробод шаҳрида 5-кон бошқармасининг урани ер остида танлаб эритмага ўтказиш конлари, "1-гидрометаллургия заводи" кон бошқармаси каби маҳобатли корхоналар фаолият кўрсатмоқда. Бундан ташқари, Навоий шаҳрида кон-металлургия ишларини илмий асосда ташкил этиш мақсадида, 1995 йилда Навоий давлат кончилиқ институти ва унинг Зарафшон умумтехник факультети барпо этилган. Албатта, бундай миқёсда фаолият юритиш учун ушбу лавҳамизда таърифи келтирилаётган "Навоий машинасозлик заводи" ишлаб чиқариш бирлашмаси сингар кўп тармоқли муассасага эҳтиёж катта эди. Шу мақсадда ушбу корхонага асос солинган. Келинг, улуг айём кунларида корхона олдидаги вазифалар, унинг оловқалб ишчи ва хизматчилари матонати ҳақида бир бошдан ҳикоя қилайлик.

► 2

МАҚОМ ҚАДИМИЙ МАНБАЛАРДА

Улуг аждодларимизнинг юксак интеллектуал ва ижодий салоҳияти ила яралган, асрлар давомида озғани касбий мусиқа ижодиётининг бебаҳо тимсоли ва миллий санъатимиз ифтихори бўлган ўзбек мақомлари бугунги кунга келиб бутун башарият эътирофида сазовор бўлмоқда.

ЮНЕСКО халқаро ташкилотини томонидан инсоният номоддий маданий меросининг дурдонаси сифатида баҳоланган ҳамда номоддий маданий мерос репрезентатив рўйхатидан муносиб ўрин олган "Шашмақом" эндиликда жаҳон саҳналари узра янада юксак оҳангларда янграй бошлади.

"Шашмақом", бошқа мақом турлари (Хоразм мақомлари, Фарғона-Тошкент мақом йўллари ва бошқа) қатори, аввало, асл ватани — Ўзбекистон деганда қадр-қиммат топаётганининг гувоҳи бўлмоқдамиз. Бу борада

Ўзбекистон Республикаси Президентини Ш.Мирзиёевнинг "Ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чоратadbirlари тўғрисида"ги ва "Халқаро мақом санъати анжуманини ўтказиш тўғрисида"ги тарихий қарорлари халқимиз маданий-маънавий ҳаётини

янада юксалтиришга хизмат қилиши баробарида жаҳон ҳамжамиятининг мумтоз санъатимизга бўлган эътиборини кучайтирди.

Бугунги кунда нафақат республикамизда, балки яқин ва узоқ хорижий мамлакатларда ҳам мақомларга эътибор ва маънавий эҳтиёж ортиб бораётганини инобатга олиб, янги "Мақомлар олами" руқни остида мазкур санъатнинг тарихий, назарий ва бошқа масалаларига бағишланган туркум мақолалар бериб боришни ният қилдик. Қуйидаги мақола ана шу туркумнинг дебосасидир.

► 5

Сирожиiddин САЙИД,
Ўзбекистон халқ шоири

СУВ КЕЛТИРГАН ЭЛДА АЗИЗ

Алиб ва жамият

Сув келтирган элда азиз,
Сув келтиргай мард киши,
Ўз халқини рози қилмоқ
матонатли мард иши.
Сув келтирмоқ — мард ишидир,
экин экар ҳар киши,
Халқ иши — давлат ишидир,
Давлат иши — халқ иши.
Сув йўли ҳам сўз йўлидай
меҳнатлари оғирдир,
Сувсиз ерлар меҳрга зор
бағирлардай яғирдир.
Донишманд халқ оқар сувнинг
оқишига қара дер,
Шунга қараб элнинг
истак-хоҳишига қара дер.
Минг йиллардир гарчи асру
замонларнинг ораси,
От чопса гар гумбурлайди
ҳамон тоғлар дараси.
Исоният ибтидосин
Тешиктошга қаратган,
Мард элиман, ор-номусининг
кўрғонларин яратган.
Неандертал одамнинг ҳам
кўзлари чақнаб келгай,
Асрларнинг қаъридан у
шўрлик ҳам чанқаб келгай.
"Сув!.." дегандай теграсида
хазон боғлар "ув!.." дейди,
Минг йилларким Бойсун эли
"Сув!.." дейди-ё, "Сув!.." дейди.
Ғадорлиги ғирромликка
хуши йўқ, уқуви йўқ,
Меҳридар элди ўзи,
лек ичмоқда суви йўқ.
Ойбалдоғим, Ойсулувим,
Ойсанаим, Ойсинглим,
Юз йилларким қўлда челақ,
кўзёшлари сой, синглим.
Сув келтирган элда азиз,
Сув келтирмоқ — мард иши,
Давлат иши — халқ ишидир,
Халқ иши — давлат иши.
Минг асрлик соғинчлардан
жимирлар жону танам,
Менинг жисму жоним сенсан,
жисму жоним Ватаним!
Улуғларинг умрларин
тупроғинга қорганлар,
Бир ариқ сув сўраб
ҳатто Масковгача борганлар.
Ғандон, элчил элчиларинг
пойтахтларга юбориб,
Ўз сувининг ололмадинг
минг йиллаб, минг ёлбориб.
Келдилар сўнг ўхшаб бир қоп
шалвараган хашакка —

Тоғдай-тоғдай райисларинг
михландилар тўшакка...
Элдошларим, жонингизга
Оллоҳ бермиш тўзимлар —
Емирилди Сизни эзган
у мустабид тузумлар.
... Бу бир мунглиг ривоятдир.
Бу бир ғамгин ҳикоят:
"Бойсунга сув келтиринг..." деб
жон бердингиз ниҳоят.
Қуруқшаган боғларингиз
кечалари зирқира,
Рухингизнинг қушларидир:
"Сув!...", "Сув!..." дея чирқира.
Чирқирайди улар ҳали
чорак аср тинмайин,
То бу элнинг шон-шавкатли
Раҳнамоси келмайин.
Сув келтирмоқ — мард ишидир,
баҳра олгай ҳар киши,
Халқ иши — давлат ишидир,
Давлат иши — халқ иши.
Сув келса гар — нур келгайди,
яшнар кенту қишлоқлар.
Юз минг қалбда гўё бирдан
порлар минг-минг чироқлар.
Тешиктоғим — бешиктоғим,
мен нечун бўлмай мафтун,
Қатлам-қатлам ҳикматлирсан,
қатлам-қатлам тамаддун.
Термизийлар айвонидан
боқсам агар оламга —
Ҳам отамга ўхшайдирсан,
ҳам ўхшайсан онамга.
Дўмбиранинг қўш тори ё
Ойбарчин кокиллари —
Қирларининг қиғтларидан
тушган темир йўллари.
Баланд-баланд тоғларингдан
ғурур олмиш, қалб олмиш,
Ҳар қизинг бир Ойбарчиндир,
ҳар ўғлинг — бир Алломиш.
Қиш ўртаси — бодомлару
олчаларим гуллаган,
Бутун воҳа, боғу роғлар
мисли хушбўй гуллаган.
Она юртим, сен бир йилда
топган нашоу намолар
Минг йилда ҳам бўлмаган, дер
юздан ошган момолар.
Шу замоннинг шаштларига
мен мослай қадамимни,
Қайроқсойнинг тошларига
чархлайин қаламимни.
Қаён боқсам — ҳар қаламда
боғ пайдо, чаман пайдо,
Янги уйлар, янги тўйлар,
юрт пайдо, Ватан пайдо.

"Баҳр ун-нажот", "Наҳр ул-ҳаёт"
деган кутлуг каломлар —
Сўз мулкнинг султонидан
авлодларга саломлар.
Сув дегани нажот демак,
Сув — бу обихаётдир.
Сув — бу ғўзал турмуш демак,
Сув келган жой — ободир.
Асида-ку, сел дуч келса,
сен симирган халқдирсан,
Тоғ келса ҳам мардондор
сен емирган халқдирсан.
Эй ёронлар, халқни кўринг,
кўринг орзу-ҳавасин,
Биз ёзмамиз ким ёзгайди
бу кунларнинг "Ҳамса"син?!
Эл шод бўлиб, мамлакат ҳам
обод бўлмоғи керак,
Ҳар бир фарзанд энг камида
Фарҳод бўлмоғи керак!
Бойсундан то Зомин қадар,
Урганчдан то Андижон,
Она юртим, дурахшонсан,
Ота юртим — нурафшон.
Мен ҳам сенинг қирларингдан
ўсган майса-лолангман,
Бир бойчечак висолга
чанқоқ шоир болангман.
Жамолнинг кўз-кўз айлаб
кўз ўйнатгим келади,
Бойчиборини ўйнатгандай
сўз ўйнатгим келади.
Сув йўли — бу нур йўлидир,
Сув келтиргай мард киши,
Давлат иши — халқ ишидир,
Халқ иши — давлат иши.
Сув келгайди Бойсун томон
Хўжамаҳионадан,
Ўн саккиз минг уй ва эшик,
ўн саккиз минг хонадон —
Менинг ахлит кўнглим янглиғ
ёришгайди бир зумда,
Элдошларим кўзидаги
ёшлар — менинг юзимда.
Дуога қўл очинг демак,
Ҳожи Бобо, оқсоқол:
Токи шу эл, шу халқ, Ватан
асло тошмасин завол.
Дунё тургунча бор бўлсин,
Парвардигор ёр бўлсин,
Сув келтирган мардларининг
Давлати пайдор бўлсин!

2018 й.

Файрат МАЖИД

Ижод мактабларида

Бинога киришимиз билан бизни мўъжаз музей сари бошлашди. У ер-

Дилмурод КУРОНОВ
филология фандари доктори, профессор

Туман ҳокими Комил Қаюмов уйқудан бироз ланжроқ уйғонди. Соатга қаради: тўрт бўпти. У ҳали-ҳамон кеча оқшом вилот ҳокими ўтказган селектор йиғилиши таъсирида эди. Ҳоким жуда куйиниб гапирди. Ҳеч кимни, ёшидан, тажрибаси ва лавозимидан қатъий назар, аямади. Талаб барчага бир хил — на-тижа керак. Аравани қуруқ олиб қочмоқчи бўлган бир-икки раҳбарни қаттиқ койиди. Шундан кейин йиғилиш руҳи ҳам ўзгарди — бироз асабий тус олди.

Вилот ҳокими бу лавозимга келганига икки йил бўлди. Дастлаб уни қўрганлар ёш йигит экан, шундай катта вилотни қандай эплайди, деб бироз шубҳа билан қарашди. Аммо орадан ярим йил ўтар-ўтмас унинг бошқарув маҳоратига, салоҳиятига, муомала маданиятига барча бирдай тан берди. Одамлар вилот ҳокими билан учрашувни интиқиб кутадиган бўлишди. Чунки ҳоким ҳар бир соҳа вакиллари билан уларнинг ўз тилида гаплашди: деҳқон билан суҳбатлашса, одамлар унинг асли касби қишлоқ ҳўжалиги соҳаси бўлса керак, дейди. Ўқитувчилар билан суҳбатда дарс ўтиш методикаси, ўқувчиларда ўз фанига қандай қилиб қизиқиш уйғотиш лозимлиги хусусида, шифокорлар суҳбатда беморнинг дардига малҳам бўлиш учун нималарга эътибор бериш кераклиги тўғрисида гапирди. Мутахассислар ўзларининг соҳаси бўйича янгиликларни, унинг нозик сирасорларини ҳокимдан эшитиб, ҳанг-манг бўлиб қолади.

Вилот аҳли, айниқса, оддий одамлар хурсанд: "Вилотимиз халқининг бахти бор экан, шундай ақли, инсофли, одамлар тақдирини ўйлайдиган ҳоким келди. У бир йилда одамларнинг кўзини очди, уйғотди, қорини тўйғизди", деб таъриф берадиган бўлишди. Қаюмов бироз бадантарбия билан шугуллангач, шарт тетиклашди. Енгил тамадди қилгач, ишга отланди.

Дарвоза олдида турган "Капитив" машинасига ўтирди. Шу пайт қўл телефони жингладди. Мониторда ёрдамчисининг исми кўринди. "Ҳа, Илҳом, тинчликми, нима гап?" деди. "Уэр, Комил ака, безовта қилдим... Бугун соат ўнда хорижлик инвесторлар билан учрашувингиз бор, шуни эслатиб қўймоқчи эдим", деди ёрдамчи. "Эсимда, Давронга айт, мен айтган фикрларни, албатта, киритсин. Ўзи яна бир диққат билан қарасин. Ҳамма қорғозларни тайёрлаб қўйсин. Ўзимча. Тайинлаб қўй унга, керакли одамларни чақирсин. Мен бир-икки объектларни кўриб, тўққиз яримда идорада бўламан". "Тушундим", деди ёрдамчи.

Қаюмов ҳайдовчисига, янги курилатган мактабга ҳайда, деди. Атрофга назар солди. "Буғдой ўроққа кеп қопти. Эрта-индин ўримни бошласак бўлади".

Телефон кўнгириги хаёлини бўлди. Муовини Даврон Қўлдошев экан.

— Ассалому алайкум, Комил ака, яхши дам олдингизми?

— Раҳмат, ўзингиз яхшимисиз?

— Комил ака, хорижлик инвесторларга ҳамма лойиҳани тақлиф этамизми ёки бир-иккитасини ажратиб оламизми? — Менинча, ҳаммасини кўрсатганимиз тузук.

У хорижлик шериклар билан бўладиган мулоқотни

ўйлаб кетди. "Қайси лойиҳани илгари сурганимиз маъқул? Гилам фабрикасини ёки пиллани қайта ишлайдиган корхонасини? Гишт заводини ўзимиз ҳам қила оламиз. Туманимиз-

Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ

ҲАЛОВАТ

га бир нечта гишт заводи керак. Иморат солувчилар кўпаймоқда. Уларга ёрдам бериш зарур. Одамларимиз қачонгача пахса уйларида яшайди. Етар энди. Бизга шуюм бўлаверди, деган тушунчани одамларнинг онгидан чиқари ташлаш даркор. Узок қишлоқлардаги одамлар нима учун бошқалар қатори замонавий уйларида яшамаслиги керак?! Одам боласи қандай шароитда яшашига қараб онгу тафаккур, дунёқароши ҳам ўзгариб бораверди...

"Капитив" янги курилатган мактаб ҳовлиси ёнида тўхтади. Қаюмов машинадан тушиб, қурувчилар билан "хорманг-бор бўлинг" қилди. Мактаб биноси тикланган, сувоқ-пардозлаш ишлари бошланган эди. Прораб қурилишнинг бориши ҳақида ҳокимга қисқача ахборот берди. Қаюмов атрофни назардан ўтказди.

— Яхши, — деди у. — Ишни бўшаширманглар. Ён-атрофни ободонлаштириш ишларини ҳам бошланглар. Нима ёрдам керак бўлса, айтинг, фақат вақтида айтинг. Кеч қолмайлик. Болалар янги ўқув йилини янги мактабда бошлаши шарт.

Бошқа зарур топшириқларни берди-да, машинага ўтирди.

— Турклар қураётган қўшма корхонага ҳайда, — деди.

"Хамкорликда гап кўп, — яна ўйга толди Қаюмов. — Агар ҳамкорлик тўғри йўлга қўйилса — ҳар томонлама фойда. Корхона қуриб, янги иш ўринлари яратиш билан бирга янги дўстлар орттирилади. Илгари одамларимиз бирон-бир чет элликни кўрса оғзи очилиб термунларди, гўё у ойдан тушгандай. Холбуки, хорижлик ҳам ўзимиз қатори одам, фарқи — тили бошқа, холос. Энди шу хуришлар, анграйиб қарашлар йўқ... Бу ишларда Даврон Қўлдошевнинг хизмати катта бўлаётти. Унинг инглиз тилини билиши жуда қўл келмоқда. Умридан барака топсин, жуда меҳнаткаш, ҳалол, фидойи йигит. Шунинг билан қўли олиб, хато қилмадим. Ўзида фикр бор, гоҳ бор, ташаббус ва гайрат бор. Айниқса, хориж инвестициясини жалб этишда ёнимга кирди. Кўз тегмасин, экспорт бўйича вилотда биринчи ўринга чиқдик. Ишимиз шу зайдда давом этса, худо хоҳласа,

ҳали катта ютуқларга эришамиз."

Қаюмов қўшма корхона курилиши билан танишди. Қурувчилар билан обдон суҳбатлашди.

— Корхона ишга тушса ўнлаб одам ишга қиради, — деди ҳоким. — Қолаверса, пайпоқ ўзимизда ишлаб чиқарилса, нархи ҳам арзон бўлади. Одамларнинг дуосини оласизлар. Худо қувват берсин сизларга.

Комил ака йўл-йўлакай яна бир-икки объектга кириб ўтди-да, ҳокимиятга келди.

... Хорижлик инвесторлар билан музокара анча чўзилди. Даврон Қўлдошев лойиҳаларнинг ҳар бири ҳақида батафсил гапирди. Бу лойиҳалар қандай самаралар бериши, сармоя киритувчилар ҳам катта фойда қўриши тўғрисида эринмай тушунтирди.

Қаюмов ўринбосарининг инглиз тилида равон, тутилмай сўзлашига, нутқига мос ҳаракатларига, хорижлик ҳамкорларга ҳар бир лойиҳа бўйича худди ишлаётган, махсусот бераётган корхона ҳақида сўзлаётгандек тушунтиришига ич-ичидан ҳаваси келди. Давроннинг олдида бизнинг инглизчамиз ҳеч нарса бўлмай қолди, деб ўйлади. Айни чоғда Даврон

Қўлдошев ҳақида турли миш-мишлар тарқалгани кўнглига бироз соя солди. Биров уни бошқа туманга ҳоким қилиб жўнатармиш деса, бошқаси вилотнинг қайсидир ташкилотига раҳбар қилиб олармиш, дейди. Қаюмов ёшларнинг ўсишига қарши эмас, албатта. Аммо Даврон бошқа ишга кетса, у бошлаган хайрли ишларни ким давом эттиради?

Хорижлик шериклар билан музокара иккита лойиҳа бўйича ишни бошлаш ҳақидаги ҳужжатларни имзолаш билан якунланди.

Меҳмонларни қузатгач, Комил ака Давроннинг қўлини олди:

— Раҳмат, Давронжон. Умрингиздан барака топинг. Худо хоҳласа, бу ишлар амалга ошиб, корхоналар ишга тушса, қанча одам ишли бўлади, демак, уларнинг рўзғорига кўт-барака қиради. Кам бўлманг. Сиздан миннатдорман.

Даврон хижолатомуз ерга қаради.

— Қўйсангиз-чи, Комил ака. Ҳаммаси сизнинг сазой-ҳаракатингиз билан бўляпти-ку. Қолаверса, шунинг учун маош оламиз, — деди қўлиб. — Бизга ишониб шу вазифа топширилган экан, демак, ишлашимиз керак-да...

— Тўғри, — деди Қаюмов унинг сўзини бўлиб қўйиб. — Ҳаммаям маъш олади. Лекин, афсуски, ҳаммаям шундай ўйламайди, шундай ишламайди-да. Мен биламан, сиз элга бирон-бир нафим тегсин, деб ишлайсиз. Мени ана шу хурсанд қилади...

...Ҳоким соат тўққизга яқин идорага қайтди. Столда тахланиб турган ҳужжатларни, мурожаатларни бирма-бир синчиклаб кўра бошлади.

Ёрдамчи бош мутахассис Холбой Эшимов келганини айтди. Қаюмов соатга қаради. — Ўху, соат ўн бир бўп қопти-ку. Кеч бўлганда нима иши бор экан Холбойнинг, — деди. — Билмадим... Менга айтмади, — деди ёрдамчи.

— Майли, кирсин, — деди. Ҳаво иссиқ бўлишига қарамай, Эшимов костюм кийган, галстук тақиб олган эди.

— Ассалому алайкум, Комил Қаюмович. Узр, кеч бўлганда безовта қилдим, — деди Холбой.

— Ҳа, Холбой, куёв болага ўхшаб яسانيб олибсиз... Нима гап?

— Анчадан бери сизга бир нарсани айтмоқчи бўлиб юрибману ҳеч мавриди келмаяпти...

— Мана, мавриди келди. Айтинг, — деди Қаюмов.

— Анчадан бери Даврон Қўлдошевчи...

Ҳоким унга киноямуз қаради: — Ҳўш, нима бўпти Даврон Қўлдошевчи?

Комил ака "вич-вич" деб мурожаат қилишни унча хуш қўрмас, оддийгина фалончи ака деб қўя қолмайсанми, дерди. Ҳозир шунга ишора қилган эди. Бунинг Эшимов ағлади.

— Узр, Комил ака, тил қурғур кетиб қолаверди-да.

— Тўғри айтдингиз, — деди Қаюмов. — Бошқарилмас сўясиз тил нималар демайди. Ҳўш, давом этинг.

— Даврон Қўлдошев ҳақида турли гаплар юрибди. — Нима деркин, деган маънода у ҳокимга қаради. Аммо ҳоким унга жим қараб турарди. — Бошқа ишга кетармишимий. Буям майли, — Эшимов жойлашиброқ ўтирди. — Тумандаги ишларни асосан мен қиялман, хорижлик инвесторлар билан фақат мен гаплаша оламан. Мана, қанча сармоя кирди туманимизга. Бир нечта қўшма корхоналар очдик. Юзлаб иш ўринлари яратдик. Буларнинг бари менинг меҳнатим тўғрисида, деб юрганмиш.

Қаюмовнинг юзида ҳеч қандай ўзгариш сезилмади, гўё суҳбатдошининг гапларини эшитмаётгандай бамайлихотир ўтирарди. Эшимов давом этди:

— Ахир, бу инсофсизлик-ку, Комил ака. Туманимизда нима иш, қандай янгилик бўлса ҳаммаси сизнинг ташаббусингиз билан амалга ошириляпти-ку.

Қаюмов индамади. Яна нима гапинг бор дегандек Холбойга қаради. У ростданам мавриди келди, деб отини баттар қамчилади.

— Ўзини замонавий, ташаббускор раҳбар қилиб кўрсатмоқчи шекилли. Хойнаҳой, сизнинг жойингизга кўз тикканга ўхшайди, Комил ака.

Қаюмов тугмачани босиб ёрдамчисини чақирди.

— Лаббай, Комил ака, — деди Илҳом эшикни очиб.

— Давронни чақир. Шу ердами ўзи, кетиб қолгани йўқми?

— Шу ерда, компьютерда ишлаб ўтирувди. Эшимов аввалига бир мамнулик хис қилди. "Ҳозир боллайди, таъзирини беради", деб ўйлади. Аммо бошқа жиҳатдан менинг олдимда гапирмагани маъқул эди, мен айтганимни билиб қолади, деган хавотир чулғади бутун вужудини.

Иш дафтарини кўтариб Даврон Қўлдошев кириб келди.

— Чақиртирган экансиз, Комил ака.

— Ҳа, чақирдим. Ўтиринг, — деб Эшимовнинг рўпарасидаги стулни кўрсатди. Эшимов ҳокимнинг юзига, кўзига қанча термолмасин, ичидagini била олмади. Унинг бутун вужуди музлаб, пешонасидан совуқ тер чикди.

Ҳоким Эшимовга юзланди: — Ҳозир менга айтган гапларингизни бир бошидан битта қолдирмай қайтаринг, — деди. У қўлга тушган ўғридай додираб қолди.

Қаюмов қотма гавдасини бироз эгиб, икки тирсагини столга қўйди. Эшимов томонга бироз энгашди ва паст, аммо кескин овозда деди: — Қайтаринг боғи гапларингизни... Мабо-до айтишга улгурмай қолган гапларингиз бўлса, уларни ҳам айтинг. Эшитамиз...

Даврон Қўлдошев нима гаплигини билолмай ҳайрон — гоҳ ҳокимга, гоҳ Эшимовга қарайди. Холбойнинг ранги оқариб кетган, боши ҳам, кўзини столдан узолмасди.

Оғир, жуда оғир сукунат чўкди. Эҳтимол, бу сукунат уч дақиқа ё беш дақиқа давом этгандир, аммо Эшимовга бир соатдай, балки бир кундай туюлди. "Ундан кўра уришгани, сўккани, ҳатто ургани афзал эди... Бундай бўлиши хаёлимга ҳам келмаганди..."

Ҳамма ўз хаёли билан банд. Ҳоким номаълум томонга қараганча дардли бир овозда сукунатни бузди:

— Сизларга руҳсат...

Қаюмов бир нуқтага термунганча узок ўтирди.

Ҳозирги суҳбатдан дили ранжиди. Холбойни бамаъни, мулоҳазали одам, деб ўйларди. У ҳақида яхши ниятлари бор эди. Олдин ҳам бир-икки шунга ўхшаб гапларни гапирганда насихат қилган, бундай ишлар яхшиликка олиб келмаслигини мисоллар билан тушунтирган эди. Афсуски, одам боласини ўзгартириш қийин экан. Нима етмайди унга? Мансабми? Муовин бўлмоқчими? Бунинг учун гийбат, ивго билан шугулланиш керакми? Дардини очиб айтмайдими... Аслида бунга ўхшаганларга мансаб ҳам бериб бўлмайди, ҳамма нарсани шахсий манфаатига буради, фақат ўзини ўйлайди, одамлар тақдири заррача қизиқтирмайди уларни... Бўлмаса, ёнида юрган, кўз ўнгига ўсиб-улғайган ёш йигит шу даражага етганидан қувонмайдими. Дўстнинг дўстлиги оғир кунлардан кўра қувончли кунларда кўпроқ билинади, деган гап рост экан-да. Эссиз... Ҳасад, кўролмаслик, ёшларнинг йўлига гов бўлиш... Қачон қутиламиз бундай иллатлардан?... Бунақа одамлар, бу каби суҳбатлар киши дилини хуфтон, ҳафсаласини пир қилади.

Комил ака ўрнидан оғир кўзгалди. Жавон олдига бориб Навой "Девон"ини олди. Бирон нарсадан сиқилса, Навойни ўқийди, бундан дардига малҳам топадиган бўлади, кўнгли бироз ёзилди. Тўғри келган саҳифани очди:

Нокасу ножинс авлодин

киши бўлсин дебон,

Чекма меҳнатким, латиф ўлмас касофат олами.

Кўзини юмиб ўйга толди. "Эй, ожиз банд, бунчалар тубан бўлмасанг. Гийбату фиску фасодга, худбинлик балосига бунчалар гирифтор бўлмасанг... Бир эшикдан кириб чиқсан, бир дастурхонда овқатланасан... Қайси юз билан гапирдинг шу гапларни? Эртага унинг, менинг юзимга қандай қарайсан..."

Китобни жойига қўйди. Сўнг ўрнига келиб ўтирди-да, ён дафтарига ушбу сўзларни ёзди. "Мажидадинлар ҳали батамом йўқ бўлмаган... Йўқ бўлармикан? Билмадим-ов... Демак, доимо хушёр ва сергак бўлмоқ керак..."

Эшик қия очилиб, Илҳом кўринди.

— Нима гап? — деди Қаюмов.

— Кечирасиз, Комил ака... Соат ўн иккидан ошди...

Ҳоким девордаги соатга кўз ташлади.

— Ҳа-а, ўн иккидан ошди дегин... Бўпти, ма-шинани чақир.

— Ҳўп бўлади. — Ёрдамчининг овози бироз дадил, хурсанд эшитилди.

Бундан ҳокимнинг юзига майин табассум югурди. Гўё ёрдамчиси олдида ўтиргандай секин гапирди: "Менку ишни, одамлар дардини эшитишни, иложи борица уларга ёрдам беришни ўзим учун ҳаловат, умрим мазмуни, деб биламан... Сен-чи, Илҳом? Сен ҳам бунга кўника олармикансан. Шу тахлит ишлаб кета оласанми?... Ўрганасан. Ахир, неча йилдан бери ёним-дасан-ку. Мана, Даврон эглаб кетди-ку. Қутганимдан ҳам зиёда қилиб бажараяпти ишларни. У ҳам бир пайтлар сенга ўхшаган ёрдамчи эди... Фақат ҳалол, виждонан ишласанг бас... Анави Холбойларга ўхшаб қолмасанг бўлди... Худо асрасин..."

2018 йил, июнь

Муборак бўлсин

ИЛҲОМБАХШ ВА СУРУРЛИ

Куни кеча пойтахтимизнинг Юнусобод туманидаги Иқтисодийёт коллежида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Республика "Маҳалла" хайрият жамоат фонди ҳамкорлигида, "Юртбод" маҳалла фуқаролари иштирокида катта адабий анжуман бўлиб ўтди. Тадбирда сўзга чиққанлар яқинда давлатимиз раҳбарининг мазкур туманда бўлиб, жамоатчилик билан самимий суҳбат қурганлари ва бу ҳар бир фуқаро қалбидан жой олиб, эзгу ниятларга йўлдош этгани ҳақида тўққинлаб гапирдилар.

— Мен, — деди "Юртбод" маҳалла фуқаролар йиғини раиси, шоир Нажод Ниёз биз билан суҳбатда, — ҳамон ҳаяжонданам. Юртбошимизнинг жойларда бўлиб, фуқаролар билан шахсан учрашаётгани, одамларнинг кўнглига йўл топаётгани, турмушимизни янада фаровонлаштириш билан боғлиқ масалаларда ўз фикр ва мулоҳазаларини айтиб, йўл-йўриқ кўрсатаётгани кучимизга куч, гайратимизга-гайрат қўшаётти. Ўша учрашувда ўзим ҳам илҳомланиб шеърларимдан намуналар ўқидим. Айни пайтда маҳалламиз аҳли билан бир тан-бир жон бўлиб, зиммамиздаги вазифаларимизни сидқидилдан бажаришга бел боғлаганимиз. Бугунги тадбирда Ёзувчилар уюшмаси ўндан зиёд номдаги бадий китобларни, юртимизда амалга оширилаётган туб ислохотлар ўз аксини тогган публицистик тўпламларини маҳалламиз кутубхонасига ҳадя этди. Бундан биз жуда хурсандимиз. Бу, албатта, омма орасида китобхонлиқни кенг тарғиб қилишимизда бизга жуда қўл келади.

Анжуман қатнашчилари шоир ва ёзувчиларнинг ижодий намуналаридан баҳраманд бўлдилар. Тадбир сўнггида шоир Нажод Ниёзга Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзолик билети тантанали суратда топширилди. Куйида шоир ижодидан намуналар ўқийсиз. Шоирнинг айни пайтгача "Шукрона", "Ўзбеги уйғурим", "Ҳикматли бақирекан: юртда ижод қилганлар" номли китоблари нашр этилган.

Тахририят

Айтмоққа сўзинг бўлсин

Қўлга қалам олибсан, айтмоққа сўзинг бўлсин, Ҳақиқатнинг юзига тик боқар кўзинг бўлсин. Дунё сирин тубига етган эмас ҳеч бир зот, Дунёларга арзирлик сўзингга маъно бўлсин, Кўксингдagi имонинг қуёшдек танҳо бўлсин.

Юрт юкидан ҳеч қачон эгилмасин мағрур бош, Нажот йўлини топишга ҳаммаша имкон бўлсин. Ҳар икки дунёсига юзларан юзинг бўлсин, Улуғ мақсад, режалар келмаса гар қўлингдан, Ортингда йиғлаб қолар ўғилу қизинг бўлсин.

Ўзгаларга эргашиб хато қилма, эй ўғлон, Йигитсан, одамларга айтарга сўзинг бўлсин. Ватан ишқиде ёнар қалбингда ўтинг бўлсин, Ватансевар ўғлонлар ҳаммаша омон бўлсин, Юртбошимиз нияти — юрт дорилмон бўлсин!

Нажод НИЁЗ

Ватан севгиси

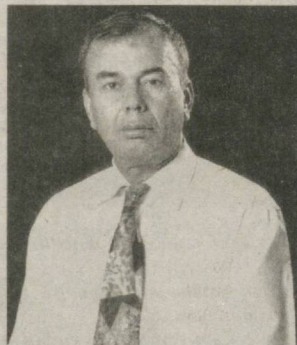
Меҳринг қайноқ она Ватан, Азиз юртим, жоним, Ватан. Аждодларнинг маконисан, Бахтим учун паноҳ Ватан.

Асло сенинг меҳринг сўлмас, Сендек қутлуг макон бўлмас. Куйласам мен наволарда, Дил хуморим, кўнглим тўлмас.

Ишқинг дилда жўшиб қайнар, Севгинг билан бағрим яйрар. Гул василинга мафтун бўлиб, Боғларингда бўлбул сайрар.

Она Ватан — гулим менинг, Бўғилмас шўх уним менинг. Нажодийнинг толеига, Порлаб тургай қуниим менинг.

Озод ХУШНАЗАРЗОДА

Шиллар хотираси

Йиллар ўтди. Серкатновман қишлоққа, Болалигим кечган тепа йўқ энди. Қайласан, Гулмо! Қичқирдим тоққа, Овозим тошларга урилиб синди.

Чоштепа, Мингтепа, Бўрилиқ, Оқтош, Ҳали ҳам ўшандай туришибдими? Ошнаб Абдушукур қўзларида ёлп, Ўғай волидаси уришибдими?

Қани чангли йўллар, тупроқлар кечсак, Кўчага олмалар тўқилар дув-дув. Ерга ётиб олиб чашмадан ичсак, Қани қайнар булоқ, қани ўша сув?

Баҳорда майсалар ниш урган томда, Кўшни қиз не деса, шунга қўнардим. Бирга субҳидамда, сўлим оқшомда, Елкамда обкашим — сувга жўнардим.

Битта партадаимиз, ўртада сиёҳдон, "Яхши қизсан" дея ёздим дафтарга.

Газетхон илҳоми

Кўшни қиз қизарди...ва боқиб осмон, Маҳзун имо қилди уч қабутарга...

Кўшни қиз намозшом атласин кийиб, Кўчамдан ўтарди, ҳарир рўмолда. Юардим мен уни ўзимча суйиб, Шейрлар биттар эдим ширин хаёлда.

Йиллар аста ўтди... Биз кетдик йироқ, Сийрақлашиб борар гажум сафимиз. Ўша-ўша кўча, ўша тоғ, булоқ, Фақат кўринмайди ўша кўшни қиз.

Менгиз илҳоми

Истанбул лавашин жойида едим, Дехли чаватиси ҳам чакки эмас. Кимки нима айтсин — ўзимча дедим, Ҳар ким ўз таомин ҳеч ёмон демас.

Аллоҳ неъматни кўп — олам ғоят кенг, Бутун

Бошланиши биринчи саҳифада.

Мақом санъати тарихини ўзаро фарқли икки йирик даврга ажратиш мумкин. Биринчи даврни мақомларнинг макон-замон нуқтаи назаридан дастлаб келиб чиқиш илдизлари, илк оҳанг манбалари ташкил этади. Табиийки, бу даврда ҳозир бизга маълум бўлган, том маънодаги мақом туркумлари бўлмаган, албатта. Чунки бундай салобатли, кўп қисмли куй ва айтим туркумларининг шаклланиш жараёнлари ижтимоий-маданий таъриқнинг маълум босқичи билан шартланган бўлиб, эрамининг VIII-IX асрларига тўғри келади. Мақом санъатининг тарихи ҳам аслида айнан шу даврдан бошланади. Бу тарихни кейинги мақолаларда ёритишни ният қилган ҳолда, ҳозир эътиборимизни мақомлар учун пойдевор янглиғ аҳамият касб этган асос-манбаларга, таъбир жоиз бўлса, ўқ илдизларга қаратамиз. Мутахассислар бундай мустаҳкам манбалар қаторида икки асосий қатламни эътироф этишади. Шулардан бирини улуг пайғамбарлардан келадиган маънавий мерос намуналари ташкил этса, яна бири Шарқ халқлари мусиқа ижодиётининг қадимий қадриятларига бориб боғланади.

Дастлабки қатлам сифатида қайд этилган меросни ўрганишимизда бизгача етиб келган ривоятларнинг алоҳида ўрни бор. Бу борада XVI аср иккинчи ярми – XVII аср биринчи чорагида яшаб ижод этган буюролик мусиқачи ва мусиқашунос олим Дарвиш Али Чангийнинг "Тухфат ус-сурур" номи рисоласи эътиборни тортади. Дарвиш Али ўтмишдаги улуг салафлари Ҳожа Абдулқодир ибн Абдураҳмон Мароғий, Ҳожа Сафийдин ибн Абдулмуъин ва Султон Увайс Жалойирнинг хабарларига таяниб ёзишча, аввалги етти пайғамбар номи билан боғлиқ етти та мақом бўлган.

Мавжуд ривоятларнинг қисқача мазмуни шундай: "Рост" мақомининг келиб чиқиш тарихи ҳазрати Одам алайҳиссаломга нисбат берилган бўлиб, унинг мазмунида жаннатдан қувилган Одам Атонинг ўз гуноҳига тавбаси ва шу йўлда чеккан нолаю афғони англашилди; "Ушшоқ"нинг юзага келиши эса ўзгача тарихга эга. Нух алайҳиссаломнинг асл исмлари Йошкар бўлиб, "Нух" "йиғи" маъносини англатувчи "навҳа" сўзидан олинган, дейилади ривоятда. Сабаби, қалби муҳаббат нури билан зийнатланган Нух пайғамбар кўп йиллар ва унинг йиғиси "Ушшоқ" куйида ўз аксини топган эди; "Наво" мақомининг келиб чиқиш тарихи мафтункор овоз соҳиби бўлган Довуд алайҳиссаломга нисбат берилди. Довуд пайғамбар ҳамду сано айтган вақтлари гўзал овози таъсиридан, ҳатто ҳайвону қушлар ҳам мутаассир бўлган ҳолда ҳушини йўқотадиган экан. "Ҳижоз" мақоми эса ҳукмдорлик мартабаси ва кўплаб мулк меросига эга бўлган Сулаймон алайҳиссаломнинг Яратганга келтирган шодлик шукронасининг ифодаси сифатида зухур этган; "Ирок" оҳанглари юзага келиши сабр-матонатли Аюб алайҳиссалом ҳаётида дуч келган огир синовларнинг ижобий хотимаси билан боғлиқ. Огир хасталикка

мубтало бўлган Аюб пайғамбарнинг баданларини кўртлар кемирар ва шу зайдда ўн саккиз йил ўтиб, соғайиш вақти келган маҳал бир кўрт муборак баданларидан ерга тушиб кетади. Аюб алайҳиссалом уни кўлига олиб яна қайта баданига қўйган чоғда кўрт қаттиқ чақиб олади ва шу онда беҳтиёр юзага келган пайғамбар фиғони "Ирок" мақомида бўлган экан; "Хусайний" мақоми Ёқуб алайҳиссаломнинг сеvimли зурриёти бўлмиш Юсуф алайҳиссаломни кўп йиллик айрилиқдан сўнг илк бор кўрган чоғида "ҳой-ҳой" деб йиғлаб юборган нидоларидан зухурланган; "Роҳавий" мақоми сеvimли пайғамбаримиз Муҳаммад

келган, ўрта асрларга келиб Фарба (Европада) насронийларнинг черков касбий мусиқаси ("Григорийан айтмилари")га, Шарқда эса салобатли мусиқа тизимларига муҳим асос бўлган.

Пайғамбарлар мероси мусулмон оламида ўзгача қадр-қиммат тоғди. Алалхусус, Пифагорнинг математик таълимотини мерос сифатида ўзлаштирган Шарқ алломалари руҳан ёқимли самоъ намуналари мукаммал товушлар уюшмасига асосланишни илмий жиҳатдан аниқлашга эришганлар. Шунга кўра, октава миқёсини қамраган бундай уюшмалар таркибидидаги ўзаро уйғун товушлар нисбати муқаддас самоъ намуналари сифати-

оғзаки ижодиёти ҳам тадрижий келгани тарихдан аён. Муқим аънаъа тусини олган оммавий байрам ва бошқа тадбирларда қарор топган ҳар бир халқнинг ўзига қадрдон мусиқий қадриятлари асрлар давомида эълуснинг хотирасига муҳрлангани ҳолда авлоддан-авлодга бекаму кўст ўтиб келишини ҳам таъминлаган. Хусусан, Наврўз байрами кунлари ижро этилган "Наврўзи Араб", "Наврўзи Баётӣ", "Наврўзи Хоро", "Наврўзи Ажам" номли намуналар ёки дастлаб "Авесто" китобидаги "гот" мадҳияларидан унум олган "Дугоҳ", "Сегоҳ", "Чоргоҳ", "Панжгоҳ" каби муқаддас куйлар шундай асрий қадриятлар жумласидандир.

Бизнинг даврга қадар, асосан, мақомот таркибида етиб келган бу намуналар, ўрта асрларда битилган рисоалардан маълум бўлишча, аслида содда шакл ва тор овоз доирасида (диапазонида) бўлган. Айни вақтда уларнинг таркибидидаги товушлар сони, пайғамбарлар самоъидан фарқли ўлароқ, жуда оз (2–5) миқдорда бўлгани кенг омма куйлаши учун қулайлик туғдирган. Таъкидлаш жоизки, шу каби куй-айтимларининг ижодкори ва ёрқин ижрочилари бўлган халқ орасидан етишиб чиққан истеъодлар ҳукмдорларнинг (амалдорларнинг) саройларига мусиқачи сифатида жалб этилганлар. Демак, ўтмишда мусиқа санъати билан махсус шуғулланиб, шу тарзда ҳаёт кечирувчи мусиқачи(ижодкор-хонанда, созанда)лар юзага келган даврлардан бошлаб касбий мусиқа қатлами ҳам қарор топа бошлаган.

Қадимги давр мусиқачиларининг "сарой эстетикаси"га мувофиқ мусиқа асарларини ижод этишларида халқ оғзаки ижодида тўплаган бадиий тажриба ва мусиқа боийликлари асқотган бўлиши табиий. Бунда улар эл орасида ёйилган маълум куй ва айтимларни ижодий қайта ишлаган ҳолда, уларнинг янада мураккаб ва мукаммал кўринишларини зухур эттишга интиланлари мантикий мулоҳазаларга тўғри келади. Шу тарзда шакллана бошлаган бастакорлик аънаъалари эса "устоз-шогирд" воситасида кейинги авлод мусиқачи(ижодкор-хонанда ва созанда)лари томонидан ижодий ўзлаштириб борилган.

Шунингдек, сарой мусиқачилари мусиқий йўллاردан ижодий фойдаланган бўлишлари ҳақиқатга яқиндир. Бунга, масалан, Сосонийлар саройида шох Хусрав Парвиз даврида (590–628) хизмат қилган машҳур мусиқачи Борбандинг кенг кўламли фаолияти ва унга нисбат берилдиган "Тўхсравоний" туркуми мисол бўлиши мумкин. Лекин мақом тизимлари асосидидаги туркумларнинг яратилишини бир шахс фаолияти билан боғлаб қараш тўғри эмас. Зотан, мақомларнинг юзага келиши пайғамбарлар мероси, халқ мусиқаси ва шу асосда униб-ўсган бастакорлик ижодиёти каби муҳим манбалар баробарида яна бир қатор объектив омиллар билан ҳам шартланган эдики, бу ҳақда кейинги мақолаларда сўз юритилади.

Оқилхон ИБРОҲИМОВ

МАҚОМ ҚАДИМИЙ МАНБАЛАРДА

(с.а.в)га нозил этилган Қуръони карим сураларини гўзал овоз билра қироат қилган пайтларда жилваланган экан. Мақомларнинг келиб чиқиш тарихига доир бошқа ривоятлар ҳам бор, лекин биз мазмуни мухтасар келтирилган ва кўпчилик мутахассислар томонидан эътироф этилган ривоятлар билан қиёсланамиз. Иттифоқо, пайғамбарларнинг самоъ меросида одамлар учун ибратомуз намуналар кўпдир ва шу сабабдан ҳам улар тарих сийласида исзис йўқ бўлиб кетмади, балки Буюк Яратувчининг қудрати билан сақлаб қўйилди. Масалан, Одам Атонинг ўз гуноҳига йиғлаб (яъни самимий дилдан)

тавба қилгани Аллоҳга хуш келди ва У келажак одамлар ўзларининг содир этган гуноҳларига шу тариха тавба қилсалар, уларни ҳам мағфират қилишини билдирди. Бу каби ривоятлар санъат аҳли учун ахлоқ-одобдан сабоқ берувчи ўзига хос тарбия мактаби вазиқасини ҳам бажариб келган. Устоз-шогирд аънаъасига боғланган мақомчилар ҳар бир ижро аввалида манба соҳиби ёки соҳиблари(пайғамбарлар)ни эслаб, уларнинг ҳақига дуо йўллайдиларки, бу ҳам мақомчилардан мерос бўлиб келадиган гўзал одоб намуналаридандир.

Мутахассисларнинг фикрига кўра, пайғамбарлар самоъси турли қабилла, жамоа-қавмлар орасида муқаддас туйғу янглиғ эъзозланиб, авайлаб-асралган ҳолда авлоддан-авлодга ўтиб

га мувофиқ бўлган. Эътиборлиси шундаки, мукаммал товушлар уюшмасига оид дастлаб "йўл" маъносини англатувчи "роҳ", "равиш", "равашин", "тариқа", "тароқ" каби форсий-арабий атамалар қўлланган эди. Бу бежиз эмас, албатта. Пайғамбарлар халқларга чинакам бахтга эришишнинг энг тўғри йўллари кўрсатганлари каби, мусиқада ҳам "тўғри йўл" (мукаммал парда) тушунчаси муҳим аҳамият касб этган. Зотан, самоъ намуналаридида ҳол-тилийига тингловчини эзгуликка, покликка, маънавий

тўғри йўлга "даъват этувчи" соҳир оҳанглар бор. XIII-XIV асрларга келиб "мусиқий йўллар"га нисбатан арабча "мақом" атамаси қўллана бошланган. Шундай бўлса-да, "йўл" тушунчаси ҳозирга қадар ўз аҳамиятини йўқотган эмас, балки Фарғона-Тошкент мақом йўллари, Хоразм мақомларининг "айтим йўли", "чертим йўли", шунингдек, "сурнай йўли", "дутор йўли" каби ибораларда ўз кучини сақлаб келмоқда.

Энди мақомларнинг қадимий манбалари қаторида яна бир муҳим қатламни ташкил этган Шарқ халқлари мусиқа ижодиёти хусусида сўз юритсак. Ҳақон халқлари маданиятида бўлганидек Шарқ халқлари (туркий, форсий, сомий ва бошқаларнинг узоқ ўтмиши давомида турли маросим, оммавий сайил, байрам ва турфа урф-одатлар шакллангани ва уларга бево-сита ёки билвосита боғлиқ ҳолда халқ

Қадрият

бугунги куннинг биринчи чорагида яшаб ижод этган буюролик мусиқачи ва мусиқашунос олим Дарвиш Али Чангийнинг "Тухфат ус-сурур" номи рисоласи эътиборни тортади. Дарвиш Али ўтмишдаги улуг салафлари Ҳожа Абдулқодир ибн Абдураҳмон Мароғий, Ҳожа Сафийдин ибн Абдулмуъин ва Султон Увайс Жалойирнинг хабарларига таяниб ёзишча, аввалги етти пайғамбар номи билан боғлиқ етти та мақом бўлган.

Мутахассисларнинг фикрига кўра, пайғамбарлар самоъси турли қабилла, жамоа-қавмлар орасида муқаддас туйғу янглиғ эъзозланиб, авайлаб-асралган ҳолда авлоддан-авлодга ўтиб

мувофиқ мусиқа асарларини ижод этишларида халқ оғзаки ижодида тўплаган бадиий тажриба ва мусиқа боийликлари асқотган бўлиши табиий. Бунда улар эл орасида ёйилган маълум куй ва айтимларни ижодий қайта ишлаган ҳолда, уларнинг янада мураккаб ва мукаммал кўринишларини зухур эттишга интиланлари мантикий мулоҳазаларга тўғри келади. Шу тарзда шакллана бошлаган бастакорлик аънаъалари эса "устоз-шогирд" воситасида кейинги авлод мусиқачи(ижодкор-хонанда ва созанда)лари томонидан ижодий ўзлаштириб борилган.

Шунингдек, сарой мусиқачилари мусиқий йўллاردан ижодий фойдаланган бўлишлари ҳақиқатга яқиндир. Бунга, масалан, Сосонийлар саройида шох Хусрав Парвиз даврида (590–628) хизмат қилган машҳур мусиқачи Борбандинг кенг кўламли фаолияти ва унга нисбат берилдиган "Тўхсравоний" туркуми мисол бўлиши мумкин. Лекин мақом тизимлари асосидидаги туркумларнинг яратилишини бир шахс фаолияти билан боғлаб қараш тўғри эмас. Зотан, мақомларнинг юзага келиши пайғамбарлар мероси, халқ мусиқаси ва шу асосда униб-ўсган бастакорлик ижодиёти каби муҳим манбалар баробарида яна бир қатор объектив омиллар билан ҳам шартланган эдики, бу ҳақда кейинги мақолаларда сўз юритилади.

Оқилхон ИБРОҲИМОВ

ХОР САНЪАТИГА ЭЪТИБОР КЕРАК

Халқимиз азалдан халқ ва классик мақомларни яккахон ва кўпчилик (икки, уч, тўрт киши) бўлиб ижро этиб келган. Халқ ижрочилиги санъатида ара-лаш (эркаклар ва аёллар) хорлар деярли бўлмас-да, алоҳида эркаклар, аёллар ва болалар томонидан қўшиқ айтиш аънаъалари бўлган. Масалан, турли диний маросимларда, мавсумий сайилларда, рамазон ойида болалар томонидан қўшиқ ёки катталарнинг марсия қўшиқлари ҳам жамоавий ижронинг бир туридир. Шунингдек, Наврўзда, лола сайиларида йиғит ва қизларнинг қўшиқ айтиши, қадим замонлардан буён тўйларда айтиладиган ёр-ёр, ўлан, ялларал хор (ва яккахон) бўлиб ижро этилган. Асрлар давомида "Шашмақом"нинг вокал қисмидаги тароналар ҳам уч-тўрт (ва ундан кўп) хонандалар томонидан жамоа бўлиб айтилган. Халқимиз ичида кенг тарқалган (айниқса, Фарғона водийсида) "Катта ашула"лар ҳам икки-уч, ҳатто тўрт кишилаб ижро қилинган. Ана шу омиллар айрим халқ қўшиқлари ва мақом тароналарини жамоа (хор) бўлиб ижро қилиш имконини беради.

Бинобарин, халқ қўшиқчилиги аънаъаларига та-янган ҳолда миллий хор ансамбллари кўпайтириш бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади. Масалан, халқ ансамбллари орасида кичик-кичик вокал гуруҳлари ташкил қилиб, бир, икки, ҳатто уч овозда куйлаш мумкин. Аминмизки, бундай ижро халқимизга манзур бўлади. Шундай экан, нега бугун жамоа (хор) бўлиб куйлаш санъатини, яъни аънаъавий миллий хор хаваскорлигини ривожлантирмаймиз? Бу муаммо, Аввало миллий кадрлар тайёрлаш билан боғлиқ. Шу пайтгача Тошкент давлат Консерваториясида, Тошкент давлат маданият институтида, мусиқа ва маданият коллежларида кўплаб академик хор раҳбарлари тай-

ёрланди. Хорлар эса жуда кам. Ҳаваскорлик миллий хор жамоалари умуман йўқ.

Фикримизча, республика олий ва ўрта мусиқа билим юртиларида академик хор раҳбарлари тайёрлаш билан бирга, миллий хор раҳбарлари тайёрлаш бўлиmlарини очиш вақти келди. Албатта, бу иш санъат ва маданият соҳаларига масъул раҳбарларнинг эътиборига ҳам боғлиқ. Ахир, Республикамизда миллий опера, мусиқали театрлар, ўзбек чолғу асбоблари оркестри ва Республикада хизмат кўрсатган ягона касбий миллий хор жамоамиз мавжуд. Ушбу хор жамоаси Ўзбекистон халқ артисти Ботир Умиджонов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Жўра Шуқуров раҳбарлигида катта ижодий ютуқларга эришди. Ҳозирги кунда бу жамоа радио ва телевидениеда камдан-кам куйлайди. Ваҳоланки, ягона касбий миллий хоримизни ташвиқот-тарғибот қилиш лозим. Миллий хор санъатимизни (касбий ва хаваскорлик) ривожлантириш миллий руҳда яратилган репертурга ҳам боғлиқ. М.Насимовнинг "Дилбарим" вокал сюитаси, М.Бурҳоновнинг "Алишер Навоий" қасидаси, Б.Умиджоновнинг кўплаб халқ қўшиқлари, "Чоргоҳ", "Сегоҳ" мақом асарлари, М.Бафоевнинг "Абу Али Ибн Сино рубойлари"

каби ажойиб асарлари касбий миллий хоримиз томонидан ижро этилган ва халқимизга манзур бўлган. Нега шундай асарлар радио ва телевидениеда тез-тез янграмайдими?

Юқорида миллий хор санъатини ривожлантириш, аввало, миллий кадрлар тайёрлаш билан боғлиқлигини таъкидлаган эдик. Бунинг учун олий ва ўрта мусиқа билим юртиларида миллий хор раҳбарлари тайёрлаш бўлиmlарини очиш зарур. Ана шундагина миллий хаваскорлик ва касбий хор санъати ҳамда ижрочилиги замонга мос ривожланади.

Шамсиддин РЎЗИЕВ,
доцент

РАҚҚОСЛАРИМИЗ ЮТУҒИ

Хушхабар

Яқинда Грозний шаҳрида Маҳмуд Эсамбаев номидаги X халқаро фестиваль-танлов бўлиб ўтди. "Вайнах" концерт залида уч кун давом этган ушбу танловда ўн иккита мамлакат, Россия Федерациясининг 27 худудидан таширф буюрган 130 нафар раққос ва раққосалар иштирок этишди. 16 ёшдан 30 ёшгача бўлган иштирокчилар "Якка рақс", "Жуфлик рақси" ва "Жамоавий рақс" бўйича уч йўналишдаги беллашувларда ҳамюртларимиз ҳам иштирок этишди.

Россияда хизмат кўрсатган санъат арбоби, "Балет" журна-ли бош муҳаррири Валерия Уралская раҳбарлик қилган, та-ниқли маданият ва санъат арбобларидан иборат ҳакамлар ҳайъати қарорига кўра "Яккахон рақс" йўналишида Тошкент давлат Миллий рақс ва хореография олий мактаби магистранти, "Нихол" му-кофоти совриндори, "Навбахор" давлат ашула ва рақс ансамбли со-листи Шерзод Кенжабоев учинчи ўринни эгаллади.

— Танловнинг биринчи босқичида Исаҳор Оқилов сахналаштирган "Ла-ган" рақсини ижро этдим, — деди Ш.Кенжабоев. — "Дилхирож" мен ижро этган иккинчи рақсим бўлди. Исаҳор Оқилов сахналаштирган ушбу рақс-ни менга устозим, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Нарзиддин Шерматов ўргатган. Танлов иштирокчиларининг аксарияти халқ артист-лари, хизмат кўрсатган артистлар эди. Тўғриси, шундай санъаткорлар орасида учинчи ўринга сазовор бўлиш мен учун фахрли. Ютуқларим учун устозларим — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Нарзиддин Шер-матов ва Гулмира Мадрахимовага ҳамда Ўзбекистон халқ артисти Қодир Мўминовга миннатдорлик билдираман.

Моҳинур ИСМОИЛОВА,

Миллий рақс ва хореография олий мактаби талабаси

ҚАРДОШЛИК БАЙРАМИ

Ўзбекистонда бўлиб ўтган Қирғизистон Республикаси мадания-ти кунлари икки давлат ва икки қардош халқ ўртасида ҳамкорлик алоқаларини мустаҳкамлаш йўлида муҳим аҳамият касб этгани шу-бҳасис. Қирғизистон ва Ўзбекистон Республикалари ўртасида сиё-сий, иқтисодий ва маданий муносабатларни янада мустаҳкамлаш ва ривожлантириш мақсадида вазирликлар, идоралар ҳамда бо-шқа ташкилотлар орасида ўрнатилган алоқалар бунинг далилидир.

Кўплаб соҳалар бўйича учрашувлар ва келишувларни қамраб олган ушбу тадбир доирасида Алишер Навоий номидаги давлат академик катта театрида бўлиб ўтган тантанали концерт эсда қоларли воқеа бўлди. Қирғизистон санъат усталари ва истеъдо-д-ли ёшлар иштирокидаги концертга таширф буюрган вазирлик ва идоралар, ижодий ташкилотлар, миллий маданий марказлар ва-киллари, санъат илхосмандлари ҳар бир ижрони давомли қарса-клар билан олқишлашди.

— Бу каби тадбирлар халқларимизнинг ажралмас дўстлиги тим-солидир, — деди Ўзбекистондаги Қирғиз маданий маркази дирек-тори Раҳматилла Жабборов. — Шуниси эътиборлики, Маданият кунлари бошланмасданок Ўзбекистондаги қардош халқ маданияти ва санъати ҳақидаги мулоқотлар қизиб кетганди. Бундай тадбирларнинг аксарияти улугъ-ёзуви ва жамоат арбоби Чингиз Айтматов ва унинг бебаҳо асарларига бағишланди. Ўзбекистон Маданият вазирлиги қирғиз ҳамкасблари билан ижодий режаларни муҳокама қилишганини мамнуният билан таъкидлашни истардим.

Дастур бўйича Тошкент Фотосуратлар уйида очилган "Чингиз Айтматов фотосуратлари" ва амалий санъат кўргазмалари давомида ҳам икки мам-лакат ўртасида дўстона ҳамкорлик муносабатлари тобора кенгаётгани қайд этиб ўтилади.

Ўзбекистон Миллий кутубхонасида аънавий тарзда ўтказиб келинаёт-ган "INFOLIB — 2018" ҳафталигининг навбатдаги тадбири Чингиз Айтматов ҳаёти ва ижодида бағишланди ва ёзувчининг қирғиз тилидаги, ўзбек ва бошқа халқлар тилларига таржима қилинган асарлари кутубхона фондида сақланиб келинаётгани кўпчиликда қизиқиш уйғотди.

Алишер Навоий номидаги санъат саройида очилган "Қирғиз киноси кун-лари"да зал томошабинлар билан тўлди. Тадбирнинг очилишида Ўзбекис-тон Маданият вазирлиги, "Ўзбеккино" Миллий агентлиги раҳбарияти, Қир-ғизистон ахборот ва туризм вазирли, Қирғизистон Республикасининг Ўзбе-кистондаги элчиси, ҳар икки мамлакатнинг таниқли кино намоёндалари қатнашди. Уч кун давомида қардошларимиз суратга олган "Саяқбай", "Қур-бонжон Додоҳ", "Қизил олма", "Сўтак" каби фильмларни томошабинлар завқ билан томоша қилишди.

Маданият кунларига бағишланган байрам тадбирлари Самарқандда ҳам бўлиб ўтди. Регистон майдони узра қирғиз қўшиқлари ва "Шарқ таронала-ри" фестивали иштирокчилари ихросидида куй-қўшиқлар янгради.

— Ижодий сафаримиз юксак савияда ўтди, — дейишди оммавий ахборот воситалари ходимлари билан суҳбатда Қирғизистон халқ артисти Саломат Содиқова ва "Қамбархон" ансамбли созандаи Қўрмонжон Акматов. — Биз ҳайратдамиз. Давомли олқишлар, даста-даста гуллар, истеъдодга бой, моҳир, меҳнатсевар халқингиз қиёфаси хотирамизда қолади. Маданият кун-лари давомида ўзбек халқининг бой маданияти билан танишдик, муқаддас қадамжолар ва тарихий жойларда, музейларда бўлдик, санъат вакиллари билан ижодий суҳбатлардан катта таассуротлар олдик, дўстлигимиз аба-дий эканига яна бир бор ишонч ҳосил қилдик.

Флора ФАХРУТДИНОВА

Анжуман

Республикаимизнинг ҳар бир худудига хос бўлган аънавалар, урф-одатларни ўзида муҳасам этган ўланлар, лапар айтишувлари ва уларга уйғун ҳолда ижро этиладиган рақслар миллий қадриятла-римизнинг умрбоқий эканидан далолатдир. Лапар жанридаги асар-лар ўзида эзгу гоёларни, гўзал фазилатларни образли акс этти-риб, унда кўпчилик ҳазил-муйтойба, қочирим, ноз-карашма, шу-чақчақлик, изтироб каби ҳис-туйғулар куйга солинади. Лапарни асосан аёллар ижро эти-шади. Эрак ва аёллар ижро этадиган ўланлар-да халқнинг орзу-умид-лари, қайғу, шодликлари ўз ифодасини топади.

ҲАМ ИЛМИЙ, ҲАМ АМАЛИЙ

Афсуски, сўнгги пайтларда бу санъат турларига эътибор пасайиб, иж-рочилари камайиб бормоқда. Бу эса ёшлар орасида ушбу санъат турла-рига қизиқиш сўнишига олиб келиши мумкин. Ўзбекистон давлат Санъат ва маданият институтида Республика маданият муассасалари фаолияти-ни ташкил этиш илмий-методик маркази директори, профессор Азамат Ҳайдаров модераторлигида бўлиб ўтган тадбир шу соҳаларда юзага кел-ган долзарб масалалар ечимига қаратилгани билан аҳамиятлидир.

"Лапар ва ўлан санъати: тадқиқот, муҳофаза, тарғибот" мавзусидаги маз-кур илмий-амалий анжуманда соҳа мутахассислари — Ўзбекистонда хиз-мат кўрсатган артист Гулшод Отабоева, филология фанлари доктори Шо-мирза Турдимов, филология фанлари номзоди Ойгул Аҳмедова, илмий-методик марказ бўлим бошлиғи Ҳилола Хўжаева ва бошқалар лапар санъ-атининг тарбиявий аҳамияти, ўлан ва лапар жанрларининг тадрижий тако-мили, ўлан жанрини таълим тизимида ўқитишнинг ўзига хос жиҳатлари, лапар қўшиқларини худудларда ижро этиш услублари каби мавзуларда маърузалар қилишди. Тадбир сўнигда ўлан ва лапар ижрочилари иштиро-кида концерт дастури намойиш этилди.

Ўз ахборотимиз

«ОТА ҚАРҒИШИ ЎҚ, ОНАНИНГ ҚАРҒИШИ... ЙЎҚ»

“Ажойиб ҳаёлпараст” жияним дала ҳовлида қуён боқади. Бу ишнинг сир-асрорини тегишли адабиётлардан, айниқса, интернетни “қовлаб” билиб олгани билан мақтаниб қўяди. Симтўрлар ичида алоҳида катакчаларда яшаётган қуёнчаларни томоша қилишнинг ҳам завқи бор. Хайвонот олами, триклик дунёси ростдан ҳам гаройиб. Бошқаларни билмадим-у, мен ишдан ҳориб қайтган пайтларим уйда телевизор орқали янгиликлар билан танишган, аксарият ҳолларда “Дунё бўйлаб” каналдан ўсимликлар ва ҳайвонот дунёсига доир кўрсатувларни кўраман. Бундан дам оламан, ҳаёл сураман.

...Жонзот борки, ўзидан насл қолдиришга ҳаракат қилади, шу ташвишда яшайди. Тирик жонзотлар зурриёди сақланиб қолиши учун курашади. Ҳатто ҳар бир бута ва дархт ҳам мева тугмагунча гуллашда, ўсимда давом этади. Ҳайратланарлиси шундаки, улар дунёга келтирган авлодидан ҳеч қачон манфат кўрмайди. Ўзвий жараён ҳалқалка, тизим-тизим бўлиб давом этаверади.

Бир она қуён тўсатдан кўксигади жунлари — майин туқларини юла бошлади. Шунчалик юлдики, териси қип-қизил бўлиб қолди. Касал бўлса керак, деган ўй кенди ҳаёлимдан. Бир пайт тўда бўлиб қолган жунларини катакчанинг тўрига томон таший бошлади.

— Бу, шу кеча болалайди, — дея

тушунтирди жиян, — катакнинг таги тупроқли оддий ер бўлиши керак. Бетонни кавлай олмасдан ўзининг жунидан фойдаланапти. Шундай қилмаса, болалари нобуд бўлади. То кўзлари очилгунча, юрайдиган бўлгунча тупроқ ичида сақланиши керак. Энди ўзининг ўша жунига ўраб, боласини совуқдан ва бегона кўзлардан асрайди...

Воҳ, она-я! Бу жимитдай этчалар ўсиб улгайганда сенинг қайси кунингга яради. Тугиб, боқиб, қўриқлаб ўзинг ўлиб кетаверасан, эси...

Телевизорда кўрганман: она чаён уруғини ўзининг устига — елкасига қўйиб кўтариб юраккан. Тухумини ёриб чиққан юзлаб чаёнваччалар онасининг эти билан озиқланиб, яъни онасини еб ўсар экан. Ҳар бир она чаёнинг тақдирини шундай кечармиш. Ҳамма бирдай ёмон кўрадиган газанда чаёнинг — Она чаёндаги ҳокисорлик, жасоратга қаранг.

Мавжудотлар гултожи ҳисобланмиш Инсон эса бутунлай бошқа хилкат. Бу ҳодиса — туғилиш, меҳроқибат, жон сақлаш бутунлай ўзига хосликда бўй кўрсатади. Бирда мавҳум, бирда муҳкам, гоҳ чигал, гоҳ мукаммал...

Суд жараёни кетмоқда. Профилактика нозир томонидан тузилган баённомага кўра, 24 ёшли қиз ўз онасини уриб тан жароҳат етказганликда, яъни безориликда айбланмоқда. Кассация шикоятини ўқиб, ўзини саволга тутаман.

“Мен Шоумирова Гулсанам 1994 йил Тошкент шахрида туғилганман, миллатим ўзбек, Ўзбекистон фуқаросиман, маълумотим 9-синф. Турмушга чиқмаганман. Отам билан онам ажрашганда 9 ёшда эдим. Онамиз икки укам билан мени отамга қолдириб, бошқа кишига турмушга чиқиб кетган. Отам бизни деб уйланмади. У киши оламдан ўтган, мактабда ўқишни ҳам давом этти-

Меҳр қайда, муҳаббат қайда?

ра олмадим. Укаларимни боқиш учун бировларнинг уйида хизмат қилдим. Ўзига тўқ қўшилларимиз тўйми-тадбирми ўтказса, идиш-товоғини ювиб, қолган-қутган овқатларни уйга олиб келиб, супур-сидир учун берган озгина пулларини эплаб укаларимни одам қилдим. Ҳозир тикувчилик қиялман, укамни кўчада болалар уриб кетишган экан, “Тез ёрдам” олиб кетибди. Хушига келганида биринчи бўлиб онамининг отини айтибди. Дўхтирлар ва ички ишлар ходимлари онамни топиб келишган... Профилактика нозирининг хонасида безориликнинг қариндошлари билан мунозара қилиб турган пайтимиз, бирдан аюханнос солиб онамиз пайдо бўлдилар. Нега укангга қарамадинг, деб менга ёпишиб кетдилар. Ўзимни тўтиб туролмадим, “15 йилдан бери қай гўрда эдинг”, деб тарсаки тортиб юбордим. Йиқилиб тушиб жароҳат олибди...”

Хуллас, аламзада қиз чангалидан бир замонлар жазмани билан оиласини ташлаб кетган онани ички ишлар ходими ажратиб олган. Суд қизни ҳуқуқбузар, деб топди. Барибир уни оқлай олмади. Жамоатчилик олдида онасини ҳақоратлаб, майда безорилик қилди, онага қўл кўтарди, ахир.

Бошқа бир иш. 1986 йили туғилган олий маълумотли Шомахмудова Ҳанифани 11 ёшли ўғли Умиджон судга берган. Яъни она ўғлини қасддан уриб, енгил тан жароҳати етказган. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 52-моддаси 2-қисми билан жарима жазоси тайинланган. “Гап жаримада эмас”,

деб йиғлайди она. Унда гап нимада?

Ўша кун Умиджон ўртоқлари билан паррка айланиш учун онасидан пул сўраган. Кеч бўлиб қолди, деб она рухсат бермаган. Ўртоқлари олдида изза бўлган “Йигитча” жанжал-тўполон кўтарган. Анча пайт ўтган, бир ёш кичик синглиси “Акам билганин ёзмайдиган ручка билан тирнаб қонатапти”, дейди онасига. Она: “Бу нима қилганинг?” деб уни бир шаллоқ уради. Бола эса уйдан чиқиб қочади. Эртаси кун у бир-икки йил аввал турмуш қуриб кетган отасининг уйига қочиб боргани маълум бўлади.

Отаси боланинг қўлидаги тирналан жойни кўрсатиб ички ишлар идорасига муурожаат қилади ва собиқ хотинини қаматмоқчи бўлади.

Кассация инстанция суди Х.Шомахмудованинг шикоятини ўрганиб чиқиб уни қаноатлантирди, яъни ҳаракатида ҳуқуқбузарлик аломати

мавжуд эмас, деган тўхтамга келди. Суд музокарасида она ўз ўғлига ҳеч қачон ёмонлик тиламаслигини, тан жароҳати тугул совуқ шамолни ҳам раво кўрмаслигини йиғлаб гапирди. Алимент тўлашдан бўйин товлаб юрган отага юқорида тилга олинган вазият нихоятда қўл келган. “Агар суддан ҳуқуқбузар деган қарор чиқариб олса, келажақда “Сени онанг бир вақтлар ўлдирмоқчи бўлган”, деб кўрсатишга дастақдадил бўлади, деб ўйлаган”, дея фикрини изоҳлайди она.

Яна бошқа бир маъмурий ишдан мисол. Қирқ ёшли, қап-қатта, болачақали киши хотини билан уришиб қолган ўз онасининг устидан шикоят қилиб келган. Онасини Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 41-моддаси билан, яъни “ҳақорат” айб аломати билан жавобгарликка тортишни сўрайди.

“Хотинимни уради, мени қосанг оқармасин, гадои бўлиб кўчаларда нон тилаб юрганингни кўрай, деб қарғайди”, дейди.

Эй, Ҳазрати инсон!

Ношукур банда!

Суд одамларга маслаҳат берадиган ёки насихат ўқийдиган маҳкама эмас. Йўқса, мана бу она безорига “Отанинг қарғиши ўқ, онанинг қарғиши... йўқ” деган нақлни эслатиб қўйиш жуда ўринли бўлар эди.

Хар бир қарорга муҳр босишдан олдин негидир она қуён ва она чаён ҳолати кўз олдимда турди. Уларни Она Одам билан қиёслашга ички бир туйғу йўл бермади. Ушбу туйғу адолат йўлидан ҳеч қачон адаштирмасин, деб имзо чекдим.

Х.ҲАСАНОВ, судья

P.S: Исм-фамилиялар ўзгаририб берилди.

Мутлолаа шуқуқи

“НАВОИЙ ВА БОЙҚАРО”

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Алининг тарихий мавзудаги романлари ўқувчиларнинг сеvimли китобларига айланган, драматик асарлари ҳам мамлакатимиз ва қўшни давлатлар саҳналарида муваффақият билан намойиш этилмоқда.

Адибнинг “Навоий ва Бойқаро”, “Амир Темурнинг келини”, “Маспошо ва Ойларча”, “Улуғбек Мирзонинг сўнгги кунини”, “Ҳиндистон маликаси” сингари драматик асарлари “Қўлпун” номидаги НМИУ томонидан алоҳида тўплам сифатида чоп этилди. Ҳақиқий дўстлик, покиза муҳаббат, садоқат, хайру саховат, эзгулик каби боқий фазилатлар тараннум этилган мазкур асарларни ўқиб, мозийнинг турфа сирларига ошно бўласиз.

Шаҳноза СУЛАЙМОНОВА

КИТОБ ҚЎПАЙСА, КЎНГИЛ “КЕНГАЯР”...

“Қопқон”, “Генерал Шухрат Ниёзов”, “Ўткир Хошимов сабоқлари”, “Ажал дарёси”, “Генерал Гофуржон Раҳимов” каби бир қатор китоблари орқали ўз ўқувчиларини топан Мурод Тиллаевнинг яқинда “Темурбеклар мактаби” ва “Йигит қандай аскар бўлади?” номли китоблари чоп этилди.

“Темурбеклар мактаби” китобида турли шариоат тарбия топан ўспирин йигитлар юриштириши, орзу-умидлари ҳақида сўз юритилади. Қизиги, уларнинг тақдирини “Темурбеклар мактаби”да бирлашади. Отанинг ўғлига васияти билан бошланган китоб аста-секин ўқувчининг диққатини тарта боради. Йигитлар қалбига офицер бўлиш истаги туғилгандан тортиб ушбу мактаб ўқувчисига айлангунча кенча воқеалар маҳорат билан ёритилган.

Қасамд жараёнида асар қаҳрамонларидан бири Муроднинг дилдаги сўзлари қалбни тўлқинлантириб юборади.

— Мени чақалқилигимда Меҳрибонлик уйи дарвозаси ёнида қолдириб кетишган. Отанам кимлигини билмайдиман. Шу Ватан менга ҳам ота, ҳам она бўлди. Оқ ювиб, оқ таради. Мана бу гун “Темурбеклар мактаби” ўз бағрига олди. Ватаним, халқим, Президентим олдида қарзимни бу яхшиликларни учун бир умр ўза олмаслигини яхши биламан. Барча курсдошларим номидан, биринчи навбатда ўз номимдан аъло ўқишга, келгусида она Ватанимизга садоқат билан хизмат қилишга ваъда бераман...

Мактабдаги ички ҳаёт, тартиб-интизом ва ўқув-машғулотлари ҳақида мутлолаа қилар экансиз, уларнинг ёнида юргандек ҳис этасиз ўзингизни. Китоб нихосига етар чоғи асар қаҳрамонларининг ҳам жисмонан, ҳам маъна тарбия топанликларининг гувоҳи бўласиз. Китоб мутлолаасидан сўнг ҳар бир йигитнинг қалбига ҳарбийлик касбига бўлган уқун алағи олишиб табиий.

“Йигит қандай аскар бўлади?” деган саволга муаллифининг шу номдаги китобини ўқиб тўлиқ жавоб олиш мумкин. Мутлолаа жараёнида ўқувчи шарафли, шу билан бирга, масъулиятли касбнинг моҳиятини англай бошлайди. Аскарлик ҳаёти билан яқиндан танишади. “Бўлажак аскар ён дафтарида” руқнидаги саҳифалар ҳар бир йигит киши учун қони бўлади.

Мазкур икки китобни мутлолаа қилган киши хоҳ “Темурбеклар мактаби” ўқувчиси, хоҳ аскар бўлиши ният қилган бўлсин, ўзини маънан тарбиялай олади. Бу каби рисолалар қанчалик қўпайса, йигитлар қалбидида Ватан ҳимоясини, унинг шаънини асраш каби муқаддас туйғулар эрта шаклланиб бораверади.

Оламгир АБДИЕВ,
Рўзиқул ОЧИЛОВ,
Ўзбекистон Журналистика ва оммавий
коммуникациялар университети талабалари

Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти ректорати ва жамоаси “Эстрада ва оммавий томошалар санъати” кафедраси доценти Марина Юсуповага фарзанди

Сергей ЮСУПОВнинг

вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

ЯНА ОММАВИЙ САВОДХОНЛИК ҲАҚИДА

Пойтахтимизнинг файзли кўчаларидан бирида шинам ошхона очилди. Янги масканга ҳўрандаларни кўпроқ жалб этиш мақсадида, йўл четида реклама пайдо бўлди: каттакон баннерда тандир қабоб ва гўштли таомлар акс этган иштаҳани қитқилувчи суратлар, тепасида эса ўқловдек ҳарфларда “Шаҳри Киш таомлари” деган ёзув.

Ошхона ва ундаги таомлар ҳақиқатдан ҳам зўр. Лекин Шаҳрисабзнинг тарихий номи хато ёзилган-да! Бу реклама анчадан бери турибди. Ўтган-қайтганда кўзинг тушса, кўнгилни хира қилади. Ошхона мутасаддиларига буни қандай қилиб айтса бўлади? Улар “бизнесни синдириб қўядиган”, фойда-ю даромадни қойиллатадиган чакмон йигитлар, лекин “оддий бир ҳўранда”нинг гапини қандай қабул қилади? “Ака, енг-ичинг, бошқаси билан ишингиз бўлмасин”, дейиши ҳеч гап эмас.

Ўзимча, “эзгулик йўлида ҳўйла” ишлатмоқчи бўлдим. Жиддий қиёфада кириб бордим-да, ошхона ҳўжайинини чақиртирдим.

— Анави хато ёзувни алмаштирсанглар яхши бўларди, йўлдан ўтган-қайтганлар ўқиб, “Бу қайси шаҳар”, деб ажабланишапти, — дедим.

— Нимаси хато экан? — деди ҳўжайин ҳайрон бўлиб.

— “Киш” деб товуқни қувишда. Ҳеч бўлмаса, “Кеш шаҳри” деб ёздириб қўйилган, — дедим. — Буни қўриб, баъзилар қулиб кетишапти...

Ҳўжайин бироқ иккилангандек бўлди. Одамлар шундай “майда-чуйда” нарсаларга ҳам эътибор бераркан-да. Ҳайтовур, йўл четидаги “киш”-ни дарров олдириб қўйди...

Албатта, бундай “арзиммаган” хатолар атай қилинмайди. Лекин бу нар-

са, бир пайтлар “Илму адаб қуббаси” деб таърифланган Шаҳрисабзга ярашмайди-да!

Андишали халқмиз. Бировга айбини кўрсатиб, танбеҳ беришни унчалик хушламаймиз. Кўриб-кўрмаганга, билиб-билмаганга оламиз, ўзимизни.

Оқибатда, бугун чаласаводлик салкам одатий ҳолга айланиб қоляпти...

Интернетда, бир электрон кутубхона бисотидидаги маълумотларда “Тамерлан” деган сарлавҳага кўзим тушди. Ахир, улуг бобокалониимизнинг муборак номи оқланиб, аслидагидек айтиб-ёза бошлаганимизга чорак асрдан ошди-ку? Миллати ўзбек бўлмаган айрим ҳаюмторларимизнинг улуг зот исми шарифини ҳақоратомуз тарафда ёзиши тўғрими?! Бугун дунёдаги айрим халқлар ўзларининг бундайроқ қаҳрамонлари ҳақида ошириб-тошириб, муболағали кинолар ишлаб, оламга дoston қилишмоқда. Биз эса, буюк аждодимизни ғаразгўйлар қўйган лақаб билан атайимизми? Кутубхона электрон манзиллини топиб, ўша хатонини тузатиб қўйишларини сўраб хат ёздим.

Кўп ўтмай, электрон почтамага жавоб хати келди:

“Бизнинг Тошкент сонаот ва сервис касб-ҳунар коллежи Ахборот-ресурс марказининг www.infocenter.uz Web-сайтидан фойдаланганингиздан жуда мамнун бўлдим. Сиз: “Миллатимиз-

нинг буюк вақили — Амир Темур ҳазратларининг муборак исми-шарифларини очик-ойдин “Тамерлан” деб ҳақоратомуз ёзиб қўйишганига асло муроса қилиб бўлмайди, деб ёзибсиз. Биз эътирозингизни эътиборга олиб, сайтимиздаги хатоларни бартараф қилдик. Аммо биз сайтимиз учун материалларни асосан Ziyounet.uz сайтидан олишимизни маълум қилишни лозим топдим. Амир Темур ҳақидаги материал билан: <http://old.ziyounet.uz/ru/people/amir-temur> ҳавола (ссылка) орқали танишиб чиқишингизни ҳам маслаҳат берардим. У ерда ҳам Амир Темурни “Тамерлан” деб аташган.

Келгусида, Сиз бизнинг сайтимиздан фойдаланишни давом эттирсангиз ва ўз фикрларингизни билдирсангиз, мен жуда ҳам мамнун бўлар эдим...”

Очғи, бу жавобдан хурсанд бўлдим. Шунисиға ҳам раҳмат. Хатда кўрсатилган манзилга кирдим, у жойда ҳам “Тамерлан” деган сарлавҳали матн бор. Ҳатто “феодан”, “захватнические походы”... каби иборалардан шўро даврининг ғаразли руҳи сезилиб турибди.

Демак, жамиятимиздаги ҳар бир фуқаронинг, касби ва миллатидан қатъи назар, ҳали биргаликда қиладиган ишларимиз кўп, улугларимиз айтганларидек, “Жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш керак”.

Бахтиёр ҲАЙДАРОВ

“Ёшлик”

2018 йил, 8-сон

Журналнинг илк саҳифаларида яқинда Тошкентда бўлиб ўтган “Ўзбек мумтоз ва замонавий адабиётини халқаро миқёсда ўрганиш ва тарғиб қилишнинг долзарб масалалари” мавзусидаги халқаро конференция иштирокчиларига Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг табриғи берилган. “АДЕФ-Украина” наشريёт уйи директори И.Шлакнинг “Фарход ва Ширин” Украинага йўл олди” сарлавҳали мақоласини ва анжуманнинг бошқа иштирокчиларининг фикр-мулоҳазаларини ҳам ушбу сонда ўқийсиз. Эронлик адабиётшунос, профессор Ҳусайн Муҳаммадзода Сиддиқ билан қилинган

YOSHLIK

Адабий-бадий наshr

суҳбатда олим буюк мутафаккир Алишер Навоий ижоди ҳақида сўз юритиб, уни “Туркий дунёнинг тисоли”, дея таърифлайди. Иоган Гутенберг номидаги Майнц университети профессори Хендрик Боёшотеннинг “Қисаси Рабғузӣ”-нинг хусулари таҳқосланса... номли тадқиқоти ҳам мумтоз адабиётимиз илҳосмандлари томонидан катта қизиқиш билан ўқилади.

“Назм” ва “Наср” руқнлари остида берилган бадий асарлар сирасидан ёзувчи Абдуқайом Йўлдошевнинг “Осмон оғуши” қиссасини, шоирлардан Турсун Алининг янги туркумини, Шоира Шамс ва Меҳриноз Аббосованинг шеърлари эълон қилинганини таъкидлаб ўтиш жоиз.

Муассис:
ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
Ҳа.и.қор.лари.ш.и.з:
ЎЗБЕКИСТОН БАДИИЙ АКАДЕМИЯСИ
Сайтдаги ўқиш учун QR-коднинг телефонингиз орқали сканер қилинг.

O'zbekiston adabiyoti va san'ati
Манзилимиз: Тошкент — 100083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Электрон манзилимиз: uzas.gzt@mail.ru
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 233-58-86 Санъат бўлими: 233-56-40
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 233-57-42 Назм ва наср бўлими: 233-58-60

Бош муҳаррир
Ўқтам МИРЗАЁР
Тахриратга келган кўёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарибмайди. Муаллифлар фикри тахрират нуктаи назаридан фарқланishi мумкин.
Масъул котиб — Асрор СУЛАЙМОНОВ
Навбатчи муҳаррир — Гулчехра УМАРОВА
Саҳифаловчи — Зафар РЎЗИЕВ
«ШАРҚ» наشريёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босмахона манзили: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.
Босишга топшириш вақти — 21.00. Босишга топширилди — 00.05
Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 26.11.2014 йил 0283-рақам билан рўйхатга олинган.
Адаби — 5850. Буюртмага Г — 1182. Ҳажми — 3 босма табақ А-2.
Нашр кўрсаткичи — 222. Таъкидлаш учун — 223. 1 2 3 5 6

ЖУМА КУНАЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВАЛ НАРХИ ЭРККИ
ISSN 2381-614X
9 772381 614000